

CRIZA DE SUCCESIUNE GUVERNAMENTALĂ DIN NOIEMBRIE 1937 ȘI POZIȚIA PRINCIPALELOR PARTIDE POLITICE

Corneliu CIUCANU

Evenimentele care au marcat sfârșitul anului 1937 – criza de guvern și deznodământul acesteia, campania electorală și alegerile generale din 20 decembrie 1937 – se circumscriu evoluției social-politice generale ale anilor '30¹. Relațiile lui Carol al II-lea cu partidele și personalitățile politice, situațiile complexe din interiorul partidelor, raportul dintre forțele democratice și cele autoritar-totalitare, sunt aspecte de mare relevanță în determinarea cauzelor și premiselor crizei democrației parlamentare românești, atât de vizibilă la finele anului 1937 și începutul anului 1938. O analiză obiectivă a momentului noiembrie-decembrie 1937 impune o succintă trecere în revistă a principalelor forțe politice care s-au angrenat hotărât în soluționarea crizei de guvern și mai apoi în campania electorală².

În climatul politic al anilor '30 s-a remarcat tot mai mult influența regelui Carol al II-lea și a camarilei sale. Practicile autoritare/dictatoriale ale regelui au fost încurajate, cultivate de o sumă de politicieni scăpătați, de bancheri faliți și alți aventurieri ca: Max Auschnitt, Aristide Blank, Puiu Dumitrescu, Gavrilă Marinescu, Ernest Urdăreanu. Carol al II-lea și camarila de la Palat s-au dovedit a fi factori perturbatori și distructivi³ la nivelul vieții politice românești, din perspectiva normalității democratice și constituționale. Evenimentele derulate la sfârșitul anului 1937, dar mai ales cele care au zguduit România în perioada anilor 1938-1940, au demonstrat cu prisosință rolul nefast jucat de această clică și de un rege pe cât de inteligent, pe atât de imoral și inconștient⁴.

În temeiul prevederilor constituționale și a practicilor devenite tradiționale⁵, regele era factorul determinant în desfășurarea crizei de succesiune guvernamentală ce implica

---

¹ Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României (1930-1938)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 152; Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1994, p. 451-452; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 327 și urm.; Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934-1937)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007, p. 581-594; Idem, *Cronica unui eșec așteptat: Guvernarea Goga-Cuza*, Craiova, Editura Aius, 2011, p. 21 și urm.; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, Tipo Moldova, 2009, p. 281.

² Corneliu Ciucanu, *op. cit.*, p. 281 și urm.

³ Ioan Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii. Revista de istorie”, tomul 20, nr. 1, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 145-146.

⁴ Idem, *Din viața politică a României (1926-1947). Studiu critic privind istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 312-313; Horia Sima, *Istoria Mișcării Legionare*, Timișoara, Editura Gordian, 1994, p. 208-209.

⁵ Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Cluj, Editura Dacia, 1973, p. 74.

demisia oficială a vechiului cabinet, audiențe separate la Palat ale șefilor partidelor politice pentru consultări, însărcinarea unuia dintre oamenii politici cu mandatul formării cabinetului, investirea noului guvern în componența propusă de premierul desemnat și aprobată de suveran, depunerea jurământului de către noii miniștri. După consumarea acestor etape, noul guvern, numit *de alegeri* era obligat să organizeze până în două luni – conform legii electorale din 1926 – alegeri pentru Cameră și Senat⁶.

În conformitate cu stipulațiile constituționale în vigoare, odată cu vechiul organ legislativ desemnat de alegerile din decembrie 1933, expira și termenul legal al guvernului liberal⁷. În noiembrie 1937, primul-ministru Gheorghe Tătărescu trebuia să depună oficial regelui demisia cabinetului național-liberal. Succesiunea la guvern era o problemă vitală a preluării puterii în România interbelică, deoarece cu obținerea mandatului regal de constituire a noului guvern, partidul politic desemnat, obținea întreg arsenalul metodelor de influențare și intimidare a corpului electoral chemat în fața urnelor de vot. Rolul ministrului de interne devenea hotărâtor în adjudecarea primei de 40% pentru formațiunea guvernamentală angrenată în campania electorală. Consultarea corpului electoral devenea o simplă formalitate atât timp cât guvernul dispunea de puteri cvasi-discreționale, ce determinau orientarea voturilor spre listele guvernamentale. Peisajul luptelor electorale din perioada interbelică reliefează folosirea pe scară largă a forței de către guverne⁸ și se pare că liberalii au excelat în abuzuri de tot felul⁹. Starea de asediu, carantina, cenzura, baionetele jandarmilor și gazele lacrimogene, folosite pentru dezagregarea manifestărilor opoziției¹⁰, au fost realități jalnice ale vieții politice românești dintre cele două războaie mondiale. Importanța preluării guvernului este lapidar reflectată în faimoasa expresie – deja citată mai sus – atribuită lui P. P. Carp: „dați-mi puterea și vă dau Parlamentul”¹¹ sau celebra sa butadă „în România nu sunt guverne parlamentare, ci parlamente guvernamentale”¹².

Lupta politică din toamna anului 1937 s-a concentrat cu precădere în jurul succesiunii de guvern. Demisia iminentă a cabinetului liberal condus de Gheorghe Tătărescu a suscitat o febrilă activitate din partea forțelor politice interesate în preluarea puterii. Conform uzanței tradiționale, a rotativei guvernamentale¹³ se aștepta însărcinarea lui Ion Mihalache

⁶ Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România (1919-1940)*, București, Editura Științifică și Pedagogică, 1976, p. 30.

⁷ Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală*, p. 152.

⁸ N. Iorga, *Supt trei regi*, ediția a II-a, București, 1932, p. 400-401.

⁹ Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 307-308.

¹⁰ „Dreptatea”, XI, nr. 3025, din 14 decembrie 1937.

¹¹ Matei Dogan, *Analiza statistică a „democrației” parlamentare din România* București, Editura Partidului Social Democrat, 1946, p. 25.

¹² Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 26.

¹³ Sistemul rotativei guvernamentale s-a impus cu precădere în perioada antebelică, în condițiile existenței celor două partide puternice ale scenei politice de dinainte de război. Dispariția Partidului Conservator și vasilizarea aproape completă a Coroanei de către Ionel Brătianu a determinat, în prima decadă interbelică, numirea unor prim-miniștri și cabinete care își datorau existența conjuncturii (guvernul Blocului parlamentar) sau generozității lui Brătianu, oricum calculată și deloc dezinteresată (cazul cabinetelor Averescu, Take Ionescu sau Barbu Știrbei). Moartea regelui Ferdinand și a lui Brătianu, inconsistența și erodarea liberalilor a condus la căderea guvernului Vintilă Brătianu și preluarea puterii de către național-tărăniști, în frunte cu Iuliu Maniu, în noiembrie 1928. După 1930, cu excepția guvernului de uniune

cu formarea unui nou guvern de coloratură național-țărănistă¹⁴. Această ipoteză se sprijinea și pe rezultatele excelente înregistrate de Partidul Național Țărănesc în alegerile locale, alegeri care erau considerate un veritabil sondaj de opinie în vederea alegerilor generale.

O etapă deosebită a alegerilor locale a constituit-o consultarea integrală a corpului electoral din județele: Alba, Turda, Tulcea, Făgăraș, Fălciu, Gorj, Hunedoara, Sălaj, Maramureș, Satu-Mare, Muscel, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc, în ziua de 25 iulie 1937¹⁵. Partidul Național Țărănesc a obținut 200 000 de voturi, în comparație cu Partidul Național Liberal, ce a obținut doar 160 000 de sufragii¹⁶. În mod normal, acest test electoral ar fi acreditat soluția unui guvern național-țărănesc, cu atât mai mult cu cât uzura liberalilor era demonstrată și de gravele fricțiuni interne.

În cadrul P. N. L., aflat la putere încă din noiembrie 1933, se confruntau mai multe forțe cu orientări divergente. Gruparea „bătrânilor” liberali, în frunte cu Constantin I. C. Brătianu, președinte al P. N. L., căuta diminuarea influenței în partid exercitată de Gh. Tătărescu, exponent al grupării „tinerilor liberali”¹⁷. Dinu Brătianu și Bebe Brătianu – secretarul general al partidului – urmăreau debarcarea guvernului Tătărescu pentru a administra o dublă lovitură grupării „rebele”. Odată ajuns în opoziție¹⁸, cercurile brătieniste se puteau răfui în voie cu „răzvrătitul” Tătărescu, ba mai mult, prin reîntregirea liberală – fuziunea cu gruparea georgistă – postul de vicepreședinte vizat de Tătărescu, ar fi fost atribuit lui Gh. Brătianu, consolidându-se autoritatea Brătienilor în partid¹⁹.

Jocul de culise al „bătrânilor” liberali a determinat gruparea tătăresciană să treacă la ofensivă. „Tinerii” liberali au dorit instalarea lui Valer Pop ca șef al organizațiilor liberale din Ardeal. Manevrele lui Tătărescu, Inculeț și Valer Pop au declanșat o vie ripostă din partea lui Bebe Brătianu și Alexandru Lapedatu. Ultimul, simțindu-se subminat în funcția sa de șef al organizației liberale transilvănene și în virtutea poziției sale de președinte al Senatului, a organizat puternice manifestații la Dej și Cluj, unde s-au condamnat „ambițiile personale” ale lui Valer Pop²⁰.

Disensiunile existente în P. N. L. între gruparea brătienistă și cea tătăresciană s-au reflectat negativ la nivelul organizațiilor tineretului liberal, soldându-se cu serioase frământări. Astfel în organizațiile județene din Ilfov, Brăila, Argeș, Botoșani, Putna, Bacău, Roman divergențele au degenerat în scandaluri²¹. Pe de altă parte, gruparea „hașistă”, ce înregimenta personalități de vază ale P. N. L. (Victor Iamandi, Petre Bejan, Petre Ghiață), se manifestau fățiș împotriva liniei impusă de președintele partidului, Dinu Brătianu. Victor

---

națională Iorga-Argetoianu, atribuirea succesiunii de guvern părea să reîntre în limitele rotativei, bazată pe alternarea la putere a celor două mari formațiuni politice, P. N. L și P. N. Ț.

¹⁴ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României (1933-1938)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 265.

¹⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II/2, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 711.

¹⁶ Armand Călinescu, *Însemnări politice*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 351.

¹⁷ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 240.

¹⁸ Florea Nedelcu, *De la restauratie*, p. 154.

¹⁹ „Dreptatea”, XI, nr. 2996, din 12 noiembrie 1937.

²⁰ Idem, nr. 2967, din 8 octombrie 1937; idem, nr. 2970, din 12 octombrie 1937.

²¹ Idem, nr. 2997, din 13 octombrie 1937; Florea Nedelcu, *op.cit.*, 1981, p.153.

Iamandi, exponentul grupării „hașiste” cooptat și în guvernul liberal, la sugestia lui Gh. Tătărescu, s-a declarat hotărât împotriva reîntregirii liberale²².

Gruparea „georgistă” își prezenta și rezervele cu privire la fuziunea P. N. L.²³. Gh. Brătianu, liderul partidului, ataca extrem de violent pe Tătărescu, desemnându-l potrivnic reîntregirii liberale și principal inamic al consolidării partidului liberal. În cele din urmă totuși Gh. Brătianu, „alarmat de perspectivele d-lui Tătărescu de a pune mâna pe conducerea partidului liberal, s-a grăbit să primească oferta d-lui Tancred Constantinescu și a dr. Constantin Angelescu, fără a formula o condiție specială”²⁴.

Divergențele de opinii în chestiunea reîntregirii liberale au fost cu siguranță alimentate și de regele Carol al II-lea. După ce „făcuseră regelui un imens serviciu, declarându-se pentru dânsul la 6 iunie 1930”²⁵ și provocând, prin aceasta, scindarea P. N. L., Gh. Brătianu a fost sacrificat lamentabil de regele Carol, prins tot mai mult în hățișul politicianismului. În replică, pe tot parcursul anului 1934, Gh. Brătianu a dus „o puternică campanie politică împotriva doamnei Lupescu”, campanie ce a culminat cu declarația fulminantă în ședința Camerei din 18 decembrie 1934²⁶. În consecință, Gh. Brătianu a fost receptat în mediile Palatului drept un adversar periculos al regelui și al camarilei. Infuzia *georgistă* în cadrul P. N. L., după opinia regelui și a camarilei ar fi diminuat influența lui Tătărescu în partid și ar fi dat posibilitatea liberalilor de a se emancipa de sub tutela regală, opunându-se planurilor autoritare preconizate de Carol al II-lea. Pe de altă parte, Gh. Tătărescu a fost propulsat în fruntea guvernului liberal, la dorința expresă a regelui. Fiind recunoscut ca om politic manevrabil și fidel intereselor Palatului²⁷, Tătărescu a primit mandatul de prim-ministru în condițiile asasinării lui I. G. Duca și după un scurt interimat al dr. C. Angelescu (3 decembrie 1933 – 5 ianuarie 1934). Prin numirea lui Gh. Tătărescu premier al unui cabinet liberal, Carol al II-lea a urmărit „compromiterea și discreditarea Partidului Național Liberal, după cum mărturisea în toamna anului 1934”²⁸.

Considerat iremediabil compromis ca urmare a atitudinii sale anticarliste din anii 1926-1927²⁹, Gh. Tătărescu a fost dus „de mână” de către M. Manoilescu în fața regelui, să-l „amnistieze politicește”³⁰. În galeria oamenilor politici interbelici, locul, rolul și caracterul lui Tătărescu, este plastic relevat de M. Manoilescu, în memoriile sale: „... Iorga era un capricios, dar genial, Maniu întortocheat, dar istoricește reprezentativ; Titulescu egoist, dar superior, inteligent și talentat; Vaida-Voevod nesperios, dar sincer și mare român; Averescu nepolitic, dar de înaltă dezinteresare; Goga ușuratic, dar poet de geniu și om politic cu o axă naționalistă a vieții. Toți, dar absolut toți aveau în zestrea lor câte ceva excepțional, câte o însușire culminantă. Numai Tătărescu nu aducea nimic altceva decât o imensă abilitate. Și

²² „Dreptatea”, XI, nr. 2996, din 12 noiembrie 1937.

²³ „Adevărul”, 51, nr. 16501, din 13 noiembrie 1937.

²⁴ „Dreptatea”, XI, nr. 2996 din 12 decembrie 1938.

²⁵ Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 354.

²⁶ *Ibidem*, p. 359.

²⁷ Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 315-316.

²⁸ Florea Nedelcu, *op. cit.*, 1981, p. 84.

²⁹ Mihail Manoilescu, *op. cit.*, p. 354.

³⁰ *Ibidem*, p. 356.

totuși, însuși spiritul lui tranzacțional și oportunist și măiastra lui echilibristică au putut folosi câteodată țării”³¹.

În lupta sa împotriva „bătrânilor” liberali, Gh. Tătărescu a reușit să-și apropie și să-și subordoneze grupul liberal „Părerii libere”, compus din Eugen Titeanu, Valer Roman, Ionel Vântu, D. Alimănișteanu, Aurelian Benteoiu, Mircea Cancicov, în general profesioniști în ale politicii, tehnocrați abili, adepți ai neoliberalismului³².

Perspectiva reinnoirii mandatului ministerial al lui Gh. Tătărescu, transformat într-un instrument docil al politicii regale pentru promovarea intereselor camarilei, a determinat pe Dinu Brătianu să acționeze mai tranșant în vederea debarcării lui Tătărescu. Încă din martie 1936, Dinu Brătianu acredita ca viabilă formula unui guvern național-țărănesc condus de Ion Mihalache, considerat „drept principal succesor la guvernare datorită proastei impresii făcute de Maniu și Lupu”³³. În timpul unei audiențe la Palat, în ziua de 9 noiembrie 1937, șeful P. N. L. reiterează aceeași soluție, declarând suveranului că „în deplin acord cu Gh. Tătărescu, consideră sarcina P. N. L. de a fi terminată și l-a sfătuit să aducă la putere un guvern național-țărănesc”³⁴.

În tabăra național-țărănistă toată atenția era, de asemenea, concentrată la succesiunea iminentă. P. N. Ț. era și el perturbat de numeroase disensiuni interne. Practic, constituirea partidului, la 20 octombrie 1926, prin fuziunea Partidului Național Român condus de Iuliu Maniu și a Partidului Țărănesc condus de Ion Mihalache, a întrunit aprioric două tendințe ideologico-politice divergente. Antagonismul dintre cele două grupări, cea a „naționalilor” și cea a țărăniștilor, s-a evidențiat în toată perioada interbelică, dar mai ales în timpul guvernelor național-țărănesti din anii 1928-1933, când s-au format cabinetele „eterogene”, în care „concepția hotărât conservatoare a naționalilor se lovea de tendința revoluționară a țărăniștilor”³⁵.

Pe fondul unor neînțelegeri între „maniști” și „vaidiști”, între Alexandru Vaida-Voevod, fidel regelui Carol al II-lea și Iuliu Maniu, „care s-a consacrat aproape exclusiv criticării camarilei regale”³⁶, Ion Mihalache este ales, la 21 noiembrie 1933, președinte al partidului. Preluarea șefiei partidului de către Ion Mihalache a marcat o nouă etapă în istoria P.N.Ț., caracterizată prin creșterea rolului grupării țărănesti³⁷. Reorientarea spre stânga a P. N. Ț. a favorizat și revenirea dr. Nicolae Lupu, plecat din partid în 1927. Fuziunea dintre Partidul Țărănesc condus de Nicolae Lupu și P. N. Ț. condus de Ion Mihalache s-a semnat la 11 martie 1934 și „a dus la o considerabilă fortificare a aripii de stânga a partidului”³⁸. Ședința Comitetului Central Executiv din 9-12 septembrie 1934 a desemnat Delegația Permanentă a P. N. Ț. Din cei 22 membri permanenți, 13 aparțineau grupării țărănesti și 9

³¹ *Ibidem*, p. 356-357.

³² Florea Nedelcu, *op.cit.*, 1981, p. 86.

³³ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 341.

³⁴ *Apud* Mircea Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, vol. II/2, p. 715.

³⁵ M. I. Costian, *Regele Carol al II-lea și partidele politice*, București, Tipografia «Lupta» N. Stroilă ; 1933, p. 168; Ion Rusu Abrudean, *Păcatele Ardealului față de sufletul Vechiului Regat*, București, Editura Cartea Românească, f. a., p. 572-573.

³⁶ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*, p. 272.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Florea Nedelcu, *op. cit.*, 1981, p. 88.

grupării naționale, structură ce va influența semnificativ evoluția generală a P. N. Ț. în perioada 1934-1937³⁹.

Devierea stângistă a conducerii P. N. Ț. a fost reprobata încă din iulie 1934 de către Alexandru Vaida-Voevod, vicepreședinte al P. N. Ț., cunoscut om politic cu vederi naționaliste. Acesta a militat din vara anului 1934 pentru introducerea în programul P. N. Ț. a prevederii *numerus clausus*, adică a proporționalității etnice în toate întreprinderile și instituțiile, astfel încât românii să fie preponderenți în structurile de conducere, în virtutea procentului determinant deținut în țară de populația de origine română⁴⁰. Ideea proporționalității era mai veche și de notorietate lansată încă din timpul mișcărilor studențești declanșate în decembrie 1922. Pentru a nu prelua sloganul care l-a consacrat pe A. C. Cuza, Vaida-Voevod a adoptat formula *numerus valachicus*.

Pe fondul neînțelegerilor dintre Iuliu Maniu și regele Carol al II-lea în cadrul Partidului Național Țărănesc vor apărea o serie de diferenduri cauzate de linia tactică impusă partidului în raport cu Factorul Constituțional. Eșuarea guvernărilor național-țărăniste și mai ales compromiterea în ochii opiniei publice a guvernului Vaida, ca urmare a represiunilor dictate în chestiunea mișcărilor muncitorești din anul 1933 dar și din cauza simpatiilor nedisimulate ale primului-ministru față de Codreanu și Garda de Fier, l-au determinat pe Carol să aleagă soluția unui guvern liberal condus de I.G. Duca, om politic aflat în excelente relații cu cercurile financiar-bancare occidentale, care promitea relansarea economică în baza unor împrumuturi externe consistente. Demiterea lui Vaida și numirea lui Duca a fost o manevră mult mai amplă și cu consecințe mult mai adânci, după cum evenimentele ulterioare aveau să le probeze. Pe de o parte dădea satisfacție *bătrânilor* liberali, dar urmărea atent disensiunile din partid, alimentând pretențiile *tinerilor* liberali și aștepta coliziunea cabinetului condus de I.G. Duca cu Garda de Fier, trecută la index de noul premier. Pe de altă parte, retragerea mandatului lui Vaida-Voevod a lăsat sentimentul proaspătului demis că va reveni curând la guvernare. În realitate regele l-a lăsat să înțeleagă că rămâne o soluție de rezervă viabilă, dar doar în condițiile restructurării P. N. Ț. și a despărțirii de indezirabilul Iuliu Maniu. Revenirea liberalilor la putere în noiembrie 1933 și criza de imagine prin care trecea fostul premier național-țărănist îl determină pe Vaida-Voevod să-și prezinte demisia din fruntea partidului. Ca președinte al P. N. Ț. a fost ales Ion Mihalache, exponent al stângii țărăniste și, totodată, motiv de noi nemulțumiri pentru aripa de dreapta a partidului, aflată sub influența lui Alexandru Vaida-Voevod.

Disensiunile din partid au fost alimentate, amplificate și manevrate de rege în scopul fărâmițării P. N. Ț. și al izolării politice a lui Maniu. Insistența regelui și a camarilei pentru compromiterea unor fruntași țărăniști, apropiați lui Maniu, în *afacerea Skoda* a deteriorat și mai mult relațiile Carol-Maniu și așa destul de șubrede. Riposta dură declanșată de gruparea manistă la 1 septembrie 1933 când, cu ocazia ridicării cenzurii, maniștii au publicat pamfletul anti-carlist *A bătut ceasul*, l-a pus și pe premierul Vaida-Voevod în postura ingrată de a da curs recomandărilor regale și a lua măsuri drastice împotriva propriilor aderenți politici. Excluderea din partid a lui Zaharia Boilă, Aurel Leucă și Ilie Lazăr la inițiativa și la cererea expresă a regelui, a tensionat raporturile dintre Maniu și Vaida și a creat premisele unei

³⁹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 279.

⁴⁰ „Dreptatea”, XI, nr. 2024, din 14 iulie 1934.

rupturi politice, în ciuda trecutului comun de luptă în cadrul mișcării de emancipare națională din Ardeal și a prieteniei proverbiale dintre cei doi.

Evaluând raporturile de putere din cadrul P. N. Ț. și fidel recomandărilor lui Carol al II-lea, care urmărea destrămarea partidului, Alexandru Vaida-Voevod a incitat și mai mult spiritele prin încercarea introducerii principiului *numerus valachicus* în programul P. N.Ț., adoptat în aprilie 1935. Alături de Vaida s-au raliat alți lideri de notorietate ai partidului printre care amintim pe D. R. Ioanițescu, Aurel Vlad, V.V. Tilea, Eduard Mirto, Constantin Angelescu, Ion Bianu, Emil Hațieganu, Grigore Periețeanu ș.a. Excluderea fracțiunii vaidiste a confirmat sciziunea, iar actul de naștere al noii formațiuni s-a semnat la 12 mai 1935, la București, în sala *Vox*, când Al. Vaida a citit programul noii grupări în cadrul unei întruniri. Noua formațiune s-a numit Frontul Românesc și s-a alcătuit sub egida lozincii *numerus valachicus*, în baza relațiilor politice individuale cultivate de dizidenții amintiți. Frontul Românesc nu era un partid de masă, fiind lipsit de o bază socială relevantă, ci unul de cadre, cu organizații puternice în județele și regiunile din care proveneau principalii lideri politici.

Constituirea și existența Frontului Românesc a depins de prestigiul și autoritatea politică a lui Al. Vaida-Voevod și de relațiile sale cu suveranul. Șeful acestei grupări aducea pe scena politică românească notorietatea unei vieți publice exemplare, pusă în slujba interesului național. Vaida-Voevod era recomandat de activitatea politică de excepție întreprinsă timp de peste trei decenii pentru apărarea drepturilor românilor transilvăneni în cadrul Partidului Național Român, dar și ca om politic, ministru și prim-ministru al României Mari. Născut la 27 februarie 1872 la Olpret, județul Someș, Al. Vaida-Voevod era descendent al unei vechi familii românești. După ce termină studiile primare la Cluj, absolvă gimnaziul săsesc din Bistrița și, mai apoi, gimnaziul românesc de la Brașov. Adolescența și-o petrece în capitala Habsburgilor, ca student al Facultății de Medicină al Universității Vieneze, reușind să obțină doctoratul în 1899. În anii studenției este principalul animator al societății culturale *România Jună*. În 1896 a organizat un congres al studențimii vieneze, unde a criticat drastic acțiunile de deznaționalizare ale autorităților austro-ungare. În același an a fost ales membru în Comitetul Partidului Național Român din Transilvania, iar la 1903 este printre principalii adversari ai pasivismului și susținător fervent al noii linii activiste. Ca lider al P. N. R., Vaida-Voevod a fost ales deputat în anul 1906. Din această postură s-a distins prin capacitatea analitică și sintetizare a problemelor cu adevărat importante pentru națiunea română, prin talentul oratoric demonstrat, nu odată, în timpul dezbaterilor parlamentare, dar și ca publicist și polemist acid în problema naționalităților asuprite de Dubla Monarhie, fiind o voce respectată și temută în Parlamentul maghiar și în presa budapestană. Debutul furtunos al tânărului *valah* a atras atenția autorităților maghiare. Astfel, Al. Vaida-Voevod a fost exclus din Camera Deputaților pe motivul îndrăzelii de a recita versuri insultătoare la adresa ungarilor. În 1907, Vaida a fost din nou ales deputat al P. N. R. în circumscripția Făgăraș. El a rămas parlamentar până în 1918 când, după ce participă la conferința Comitetului P. N. R. de la Oradea, în parlamentul ungar, citește declarația de despărțire totală a Transilvaniei de Ungaria. În urma Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, Vaida-Voevod a fost ales membru al Consiliului Dirigent, direct răspunzător de Departamentul afacerilor externe ale Transilvaniei și delegat în comisia ce trebuia să prezinte Actul unirii la București. Odată cu declanșarea lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris, în ianuarie 1919, omul politic ardelean a fost component ale delegației române

prezente în capitala Franței și conduse de I. I. C. Brătianu „primul prim-ministru al României Mari.

Primele alegeri parlamentare din România Întregită, derulate în toamna anului 1919, propulsează formațiunea politică din Ardeal în fruntea listei cu preferințe a electoratului. Formarea guvernului *Blocului Parlamentar* pe osatura P. N. R. a determinat desemnarea ca premier a lui Alexandru Vaida-Voevod. De pe această poziție participă la Conferința Păcii de la Paris, reușind o destindere între România și Marile Puteri, iritate de intransigența și mai apoi de retragerea lui Ion I.C. Brătianu de la lucrările Conferinței de Pace, în iulie 1919.

În România interbelică, Vaida-Voevod a fost ales deputat în toate legislaturile până în 1938 când, odată cu modificarea Constituției, dizolvarea partidelor politice și instaurarea regimului autoritar carlist, acesta va îmbrăca fracul consilierilor regali, legitimând într-o anumită măsură regimul dictatorial al lui Carol al II-lea.

Într-adevăr, Alexandru Vaida-Voevod a fost un om politic apropiat regelui Carol al II-lea și, totodată, a sprijinit tendințele autoritare și manevrele suveranului, instrumentate cu scopul de a slăbi și scinda partidele sau a izola pe oamenii politici neagreați la Palat. Defecțiunea lui Vaida din aprilie 1935 este cea mai bună dovadă a atitudinii bătrânului *leu al Ardealului*, după cum era supranumit de simpatizanți. Răcirea relațiilor dintre Iuliu Maniu și Vaida începe încă de pe parcursul anului 1934 și vor continua la începutul anului 1935, când se ajunge la ruptură ireconciliabilă și totală. Motivul declarat de ambele părți a fost încercarea lui Vaida de a impune principiul *numerus valachicus* în programul Partidului Național Țărănesc, adoptat în aprilie 1935. Refuzul Delegației Permanente a determinat excluderea din partid a fracțiunii vaidiste și constituirea în replică a formațiunii intitulate Frontul Românesc.

Ca urmare a adâncirii divergențelor dintre Vaida și restul conducerii P. N. Ț. și cu siguranță la sfatul regelui Carol al II-lea, în aprilie 1935 fracțiunea „vaidistă” (D. R. Ioanițescu, V. V. Tilea, Ed. Mirto etc.), creează partidul „Frontului Românesc”, grupare de nuanță naționalistă și orientare pro-carlistă. Constantin Argetoianu, însă, nu se poate abține să nu observe că susținătorii: „focului sacru al naționalismului integral” sunt C. Angelescu (bulgar), Mirto (italo-grec-israelit, cu cetățenie română contestată), D. R. Ioanițescu și Voicu Nițescu (țigani)⁴¹. Scindarea P. N. Ț., prin disocierea lui Vaida, a fost inspirată și urmărită de Carol, în scopul diminuării influenței P. N. Ț. în viața politică românească, dar mai ales pentru izolarea lui Iuliu Maniu, adversar declarat al regelui⁴². Tot Argetoianu în memoriile sale, scrie că și Vaida avea o percepție ingrată la Palat. Un informator (intim al Elenei Lupescu) îl asigură pe Argetoianu că Vaida nu era în grațiile regelui: „Niciodată Vaida nu va fi chemat să facă guvern” pe motiv că Vaida ar fi ofensat pe Carol cu propunerea „unui cec pe numele Dudui” și a unei lungi călătorii în străinătate⁴³. Din acest motiv Vaida-Voevod era doar manevrat de rege, dar în nici un caz agreat ca soluție ministerială. Ostracizat din cadrul conducerii P. N. Ț., Iuliu Maniu stătea momentan în expectativă, însă regele, din pricina atitudinii sale intransigente față de metresa sa, îl considera drept

⁴¹ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. I (2 februarie 1935-31 decembrie 1936), ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1998, p. 64.

⁴² „Lupta”, XIV, nr. 4136, din 8 august 1935.

⁴³ *Ibidem*, p. 50.

„dușmanul său de moarte”, căci Maniu denunțase de mai multe ori intervenția nefastă a Elenei Lupescu în afacerile statului⁴⁴.

Viața internă a P. N. Ț. a continuat să fie extrem de agitată, ca urmare a divergențelor acute ce s-au manifestat la nivelul structurilor de comandă ale partidului. În perioada care ne interesează în cadrul P. N. Ț. existau trei curente distincte, trei tendințe politico-ideologice⁴⁵.

Gruparea „manistă” ce întrunea personalități politice ardeleni (Mihail Popovici, frații Boilă, Ghiță Pop, Ilie Lazăr etc.), era considerată de dreapta și sub influența „constituționalismului”, adoptat de Iuliu Maniu, se declara categoric împotriva practicilor autoritare ale lui Carol al II-lea, contra intervenției Palatului în mecanismul pluripartidist și pentru îndepărtarea imediată a Elenei Lupescu. La stânga se situa gruparea condusă de dr. Nicolae Lupu și Virgil Madgearu. „Lupiștii”, datorită relațiilor strânse cu comuniștii, și mai ales pentru faptul că militau în vederea constituirii unui „front popular” antifascist ce amintea de haosul politic din Franța, erau prost receptați de opinia publică românească, de Palat și chiar de ceilalți oameni politici național-țărăniști.

Al treilea grup de presiune ce acționa în cadrul P.N.Ț., erau „centriștii”, oameni politici de orientare democratică dar, paradoxal, fideli intereselor Palatului. Gruparea „centristă” cuprindea pe Armand Călinescu, Virgil Potârcă, Mihail Ghelmegeanu și Nicolae Costăchescu, considerat decanul de vârstă al grupului. Indiscutabil, liderul acestui grup era Armand Călinescu, prezentat drept un mare patriot și un mare democrat de către cronicarii înfeudați lui Carol al II-lea și de către toată istoriografia ante-decembristă. Considerăm cel puțin hazardate aprecierile de mai sus dacă reevaluăm activitatea politică întreprinsă de Armand Călinescu ca subsecretar de stat la Interne în cabinetele național-țărăniște, sau acțiunile expres anti-legionare din vremea guvernului național-creștin și chiar sabotarea sistematică a tuturor încercărilor de reconciliere dintre Goga și Codreanu, pe parcursul lunilor ianuarie-februarie 1938. Dovada întreagă a *atașamentului* pentru valorile democratice, pluripartidism și legalitate o face, însă, omul politic Armand Călinescu în timpul dictaturii regale, servind cu loialitate de lacheu inconștient despotismul monarhic, în calitate de ministru de Interne în guvernul Miron Cristea sau de prim-ministru.

Antagonismul dintre grupările enumerate a contribuit în reală măsură la diminuarea rolului P. N. Ț. în viața politică a țării. De asemenea, a fost utilizat de Carol al II-lea pentru compromiterea și discreditația partidului, pentru manipularea unora dintre lideri, în scopul instituirii regimului personal autoritar. În cadrul evenimentelor care au marcat sfârșitul anului 1937, divergențele din interiorul P. N. Ț. l-au determinat pe regele Carol al II-lea să nu-i atribuie lui Ion Mihalache mandatul de formare al guvernului, după cum recomandase chiar președintele P. N. L., Dinu Brătianu în menționata audiență la Palat.

Lupta pentru succesiunea de guvernare s-a declanșat oficial în ziua de 9 noiembrie 1937, când Carol al II-lea, fără să ceară demisia guvernului Tătărescu pentru a nu crea „o criză de autoritate”, a început consultările cu liderii politici⁴⁶. Intențiile regelui sunt clar rezumate de Constantin Argetoianu în însemnările sale din 10 noiembrie 1937.

⁴⁴ Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu. Activitatea politică* București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 219 și urm.

⁴⁵ Idem, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, p. 145-146.

⁴⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, vol. II/2, p. 714.

Din tot ce știu, din tot ce am vorbit cu regele (și din conversațiunile avute cu dânsul n-am notat în aceste însemnări decât o parte, căci sunt lucruri pe care n-am avut dreptul să le încredințez nici măcar caietului ce conține spovedaniile mele), rezultă că situația politică în momentul deschiderii crizei e următoarea:

Regele vrea:

- 1. să se scape de tirania electorală (admite un regim parlamentar, dar nu pe cel actual, ci unul modificat, în care Parlamentul să nu fie ca azi, pentru guvern, o ghiulea grea legată de picior);*
- 2. să se sporească autoritatea regală și, prin consecință, a guvernului ce reprezintă această autoritate;*
- 3. să scape țara de pacostea politicianismului;*
- 4. să pună în fruntea țării o echipă de oameni harnici, care să gospodărească în loc să facă politică și să-și pricopsească partizanii;*
- 5. să îndrepte politica externă pe calea realităților, menținând totuși pentru moment alianțele actuale, ca acte de stare civilă.*

Pentru aceasta:

- 1. nici o combinație de partid în alcătuirea noului guvern.*
- 2. un guvern în care fiecare ministru să fie desemnat de dânsul, pe bază de criterii pur obiective și în vederea posibilității unei continuități în desfășurarea în continuare a eforturilor de guvernare.*

Acestea sunt punctele de plecare.

Să vedem care vor fi cele la care se va ajunge. Dacă nu se realizează acum programul, nu-l va mai putea realiza niciodată. Va fi un răsunător faliment.

Să așteptăm.

Regele Carol nu joacă cartea țării – țara va sfârși prin a-și găsi și singură echilibrul; nu joacă nici pe a noastră, a celor câțiva clarvăzători și sinceri sfătuitoari – noi ne-am făcut datoria și suntem în regulă cu concepția noastră, ci propria lui carte. O pricepe?

Să așteptăm câteva zile și vom fi lămurii⁴⁷.

Sub masca lichidării politicianismului și a corupției, regele Carol urmărea *asasinarea discretă* a democrației și pluripartidismului. Pentru anihilarea unor virtuale reacții din partea opiniei publice și a oamenilor politici cu vederi democrate, Carol al II-lea, prin acoliții săi, a acreditat încă din anul precedent ideea unei succesiuni național-țărăniște. Se părea că Ion Mihalache va fi desemnat premier în momentul în care P. N. Ț. se va sustrage de sub influența „anticarlistului” Maniu și a „comunistului” Lupu. Astfel, la 24 iulie 1936, Armand Călinescu nota întrevederea cu Gavrilă Marinescu, exponent al camarilei și cunoscut intim al regelui. Acesta i-a spus lui Călinescu că menținerea guvernului Tătărescu se datorează faptului că „încă nu era aranjată formula național-țărănișă”. Colonelul Gavrilă a mai declarat că: „nu e adevărat că Maiestatea Sa nu vrea pe Ion Mihalache. Lămurii chestia cu

⁴⁷ *Ibidem*, p. 714-715.

comunismul și chestia cu Maniu și veți avea puterea”⁴⁸. Aceeași ipoteză o sublinia și Dinu Brătianu în cadrul unei discuții cu același Armand Călinescu⁴⁹.

Un guvern național-țărănesc ajuns în fruntea țării prin decizia regală nemulțumea, pe de altă parte, forțele politice naționaliste. Partidul Național-Creștin și Mișcarea Legionară îi considerau pe liderii național-țărăniști drept unelte ale „iudeo-masoneriei”⁵⁰ și ale „bolșevismului”⁵¹. Pentru a combate aducerea la putere a unui cabinet Ion Mihalache, forțele de dreapta au declanșat o furtunoasă campanie de presă împotriva P. N. Ț. Promisiunile regelui referitoare la o succesiune național-țărănistă făcute încă din anul 1935⁵², riscau să nu se materializeze, din cauza opoziției forțelor de dreapta. În august 1936 într-o discuție dintre Armand Călinescu și Pamfil Șeicaru, cunoscutul publicist și director al ziarului „Curentul”, îi expune interlocutorului dilema regală în problema succesiunii de guvern. În opinia suveranului un „guvern național-țărănesc ar însemna un război civil, a lăsa în opoziție pe național-țărăniști, iar nu se poate”⁵³.

Partidul Național-Creștin, constituit la 14 iunie 1935 prin fuziunea Ligii Apărării Naționale Creștine, condusă de profesorul A. C. Cuza și a Partidului Național Agrar, în frunte cu Octavian Goga, s-a arătat total ostil unui guvern național-țărănesc. Președintele executiv al partidului, poetul Octavian Goga a amenințat chiar cu declanșarea unui război civil: „... aș putea să indic pe hartă locurile unde va izbucni cu mai multă violență protestarea populară”. Un cabinet național-țărănesc condus de I. Mihalache reprezenta, în opinia aceluiași Octavian Goga, nimic altceva decât, „palmuirea mișcării naționaliste”⁵⁴.

Apariția acestei noi formațiuni de dreapta stă sub semnul colaborării dintre cele două mari personalități politice și culturale din România interbelică. Dacă în cazul lui A.C. Cuza, politicianul *subminează* omul de cultură, personalitatea literară a lui O. Goga depășește cu mult omul politic. Amândoi s-au dovedit jurnaliști de talent și au fost preocupați de chestiuni considerate vitale pentru societatea românească, abordând subiecte sensibile cu riscul unor sumbre etichetări, care nu au întârziat să fie aplicate și care mai persistă încă. Ca publicist, Goga s-a axat pe problemele fundamentale ale devenirii românești: originea noastră latină, continuitatea în spațiul carpato-danubiano-pontic, axioma unității tuturor românilor și emergența peste veacuri a idealului unirii tuturor românilor într-un stat național-unitar. „După Eminescu, Octavian Goga este, incontestabil, cel mai de seamă gazetar român. Vocația sa publicistică se împletește organic cu vocația lirică, narativă, dramaturgică și oratorică”⁵⁵.

Într-o conferință ținută în fața studențimii clujene, marele poet consemna miracolul păstrării nealterate a conștiinței de neam pentru românii ardeleni și se întreba tainic: „în ce religie ne-am închinat de ne-am putut păstra sufletele intacte, refractare la toată otrava dimprejur? Cum s-ar putea numi taina noastră, miracolul acestei izolări, instinctul sigur care

⁴⁸ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 342.

⁴⁹ „Buna Vestire”, I, nr 213, din 12 noiembrie 1937.

⁵⁰ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 341.

⁵¹ „Țara noastră”, XVI, nr. 1507, din 21 octombrie 1937; „Buna Vestire”, I, nr. 214 din 13 noiembrie 1937.

⁵² Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926-1947)*..., p. 323-324.

⁵³ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 313.

⁵⁴ „Dimineața”, 33, nr.11092, din 6 noiembrie 1937.

⁵⁵ Vezi *Prefața* semnată de Ion Dodu Bălan, în Octavian Goga, *Precursori*, Editura cit., p. 5.

ne-a smuls totdeauna din ghearele valului?”. Răspunsul implacabil, furtunos, apostolic îl dă el însuși remarcând că: „ideea națională” este „credința fanatică în patrimoniul neamului”⁵⁶ și că aceasta a devenit în preajma primului război mondial „suprema noastră dogmă”⁵⁷. Intrarea noastră în primul război mondial, definit ca unul al *întregirii neamului* are valoare simbolică de *împlinire a scripturilor din veac ale neamului românesc*. Poetul *pătimirii noastre* amintește de cuvintele profetice adresate regelui Ferdinand de către marele patriot Nicolae Filipescu: „Sire, ori te încoronezi la Alba-Iulia, ori mori pe Câmpia Turzii, altcum praf s-alege și de țară și de dinastia ta”⁵⁸.

Expunerea avea să ia o întorsătură alarmistă și catastrofică în contextul luptei diplomatice de mai târziu, care trebuia să consfințească internațional efortul de război și jertfele națiunii române, dar mai ales istoricele hotărâri de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia. În primul rând oratorul își modelează mesajul în perfectă concordanță cu spiritul antibolșevic și antievreiesc al tineretului universitar din România interbelică. Retorica marelui poet se subscie temei fundamentale a naționalismului radical dintre cele două războaie mondiale. *Cetatea asediată* de inamici vizibili sau subversivi a fost teza predilectă a noii generații naționalist-creștine, iar O. Goga descrie insinuant-sarcastic tâlcul unei ipostaze hilare, ce indică modul precar în care factorii de decizie tratează probleme de importanță covârșitoare: „Delegatul nostru la conferință a fost ministru de externe d-l I. G. Duca – cine credeți că a fost cancelarul autorizat al opiniei publice: dl. Iacob Rosenthal... Vă puteți imagina biata Românie, aluatul nostru plămădit cu lacrimi și sânge în vijelia războiului, ce strașnic și priceput susținător a avut în persoana abilului director de la *Dimineața* și *Adevărul*... Mai mult, vă amintiți, întreprindul luptător întorcându-se în țară a publicat în gazetele sale un lung interview cu doctorul Rakovsky, delegatul Sovietelor, cu care, spunea dânsul, a avut lungi întrevederi. Stăruieți, vă rog, cu o analiză de două momente asupra acestor interesante convorbiri pe malul lacului Geneva: Rakovsky, revoluționarul, invectându-ne țara și dl. Rosenthal, democratul, apărând din răspuseri teza românească. Se găsește cineva care să doarmă liniștit, în credința că am avut un avocat bun?...”⁵⁹

Pericolul comunist este sesizat de O. Goga care cere o *mobilizare morală*⁶⁰. Fidel reflexului conceptual al vremii, care-i identifica pe evrei drept agenți ai bolșevismului, poetul vituperează acțiunea *criminală și teroristă* a „...emisarilor tovarășului Zinoviev-Apfelbaum, care s-au răzlețit în toată Europa centrală”⁶¹. El denunță proverbiala apartenență etnică a celor mai importanți lideri comuniști de la Kremlin, insistând, practic, pe relația evreime-bolșevism, în cazul tentativelor de subminare a statului român din perioada interbelică, dar oglindind, totodată, și atitudinea antipatriotică de dinainte de război a presei controlate de evrei: „Gazetăria noastră ar trebui să fie în plină renaștere, acum la începutul unei vieți de stat schimbate, când pulsația mai vie ca de alte ori, mișcă toate păturile. În ea ar trebui să se concentreze tot planul nostru de apărare. Coloanele ei ar fi să reoglindească spiritul național și să propage adevărurile presei. Prin ea s-ar para orice gest ostil în fiecare zi, răspândind

⁵⁶ *Ibidem*, p. 49.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 51.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 55.

⁶⁰ Octavian Goga, *Mustul care fierbe*, p. 286.

⁶¹ *Ibidem*.

sănătate și încredere mulțimii. Cine face însă această presă și cum o face? (...) Astăzi însă, când preludiile Moscovei actualizează iarăși cu mai multă tărie chestiunea, când deodată cu bombele și incendiile se scurge zilnic otrava prin canalul călimarelor străine, nu vi se pare că lucrul este mult mai serios și consecințele mult mai grave? Acum zece ani, pe urma neutralității României, v-duceți aminte ce galerie de gazete vândute s-a improvisat la București și ce avalanșă spurcată a rămas în urmă. Credeți că la acest moment sentimentul moral e altul în fața tentativelor bolșevice, credeți că rubla de aur are mai puțină căutare decât mărcile lui Guenther, și că o listă nouă de cumpărați o să fie mai mică decât cea de ieri? Eu nu mă leagă în această iluzie deșartă, fiindcă dinastia Honigmanilor din presă e mai tare azi de cum era în România mică, fiindcă redacțiile lor sunt mai populate și rotativele lor mai unse ca odinioară. Și mai este ceva, o nuanță care nu-mi scapă și care schimbă situația în defavoarea noastră. Sunt de părere că atunci era mai puțină înrudire în țintă, de cuget și de nervi între dl. Blumenfeld și dl. Guenther, decât este astăzi între Apfelbaumii de la Moscova și între Honigmanii de pe Calea Victoriei”⁶². Abordarea comparativă a două ipostaze, dintre care una bine conturată, demonstrată, dezavuată de opinia publică și una recentă, intuită mai mult, dar argumentată profetic prin stabilirea elementelor similare/complementare induce scenariul apocaliptic al *cetății sub asediu*, asediu din afară și din interior. Recomandarea omului politic vizează frontul comun necesar identificării și pacificării acestor elemente dizolvante, străine de țară: „Iată de ce bolșevismul, neexistent în psihologia maselor la noi are totuși aliați naturali în interpușii dintre noi și mulțime [presa evreiască, n. a.], în predicatorii dezagregării prin presă. Opera lor e cu deosebire pernicioasă azi, fie că e plătită, fie că se propagă prin instincte de rasă străine de ale noastre și afiliate actualei conduceri moscovite printr-o firească înrudire de sânge”⁶³. Reacția naturală preconizată de poet constă în zidirea unei baricade sufletești, care să se interpună între naționalism ca religie fundamentală a societății românești și *erezia contemporană* a bolșevismului. El scrie de „scutul secular al îngrădirii sufletești”, care nu se poate întemeia artificial prin normative instituționale ale statului, ci din adâncul conștiinței naționale: „Această operație n-o poate face nici starea de asediu, nici comisarul de siguranță, o poate îndeplini numai societatea românească, care trebuie să-și disciplineze rațiunea, urmând un crez național, dacă vrea să trăiască”⁶⁴. Dacă primii doi au aruncat anatema asupra *regimului de exploatare burghez din România* și mai apoi au plecat în grabă la Paris pentru a ne *bălăcări* în presa de stânga, Barbusse a ținut să participe la procesul bolșevicilor acuzați pentru acțiuni subversive și teroriste la Tatar-Bunar. Ziaristul și romancierul francez s-a prezentat la Chișinău, a dat declarații publice pentru apărarea și susținerea inculpaților, dar la revenirea în București a avut parte de o primire ostilă din partea studenților naționaliști.

Într-un alt loc, Goga face un aspru rechizitoriu „procurorilor umanității”, descinși la București ca „voiajori ai idealului moscovit” în sprijinirea revendicărilor sociale și politice ale comuniștilor de la noi: „Iată cazul celor trei procurori comuniști – după cum spunea poetul – sosiți pe rând la București din ordinul Moscovei: d. Guernut, Torres, Barbusse”⁶⁵.

⁶² *Ibidem*, p. 288-289.

⁶³ *Ibidem*, p. 289.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 310.

Ca om politic, Octavian Goga a activat alături de generalul Averescu în Partidul Poporului. Neînțelegerile dintre Goga și Averescu, pe motivul că generalul aluneca din ce în ce mai mult spre tabăra anticarlistă, l-au determinat pe O. Goga să părăsească Partidul Poporului, în martie 1932. Alexandru Averescu s-a arătat extrem de vexat de faptul că nu a fost însărcinat cu formarea guvernului și că a fost preferată formula Iorga-Argetoianu. În replică la ingratitudea regală, Averescu a declanșat o amplă campanie de presă împotriva guvernului, dar și a regelui, publicând o serie de articole de o rară violență. Apropiat al regelui, și apreciind corect situația, Goga a încercat să-l tempereze pe general, însă orgoliul cazon al lui Averescu, cât și semnalele clare venite de la Palat, ce acredituau o imposibilă reconciliere, l-au determinat pe Octavian Goga să-l părăsească pe Averescu.

După mai multe consultări cu o serie de apropiați ca Ion Lupaș, Silviu Dragomir, Ion Petrovici, dar cu siguranță și la inspirația cercurilor de la Palat, O. Goga a încercat debarcarea discretă a lui Averescu. El a convocat congresul partidului împotriva voinței lui Averescu, care a declarat că hotărârile adoptate nu vor fi validate. Congresul l-a considerat demisionar pe venerabilul general și l-a ales ca președinte al partidului pe Octavian Goga⁶⁶. Se pare că scindarea Partidului Poporului prin *defecțiunea* poetului și întemeierea Partidului Național Agrar, dar mai ales viitoarea fuziune cu formațiunea cuzistă, au fost manevre instrumentate de Carol al II-lea, interesat în compromiterea vechilor politicieni și a regimului democratic, cât și în pregătirea climatului propice instaurării regimului autoritar. Lansarea unor noi lideri politici apropiați ideii autoritare și fideli ideii monarhice, gen Al. Vaida-Voevod și Octavian Goga, sau pur și simplu cointeresați la guvernare până la anularea aproape completă a personalității, gen Gh. Tătărescu, Armand Călinescu, M. Ghelmegeanu, face parte din planul regal de desființare a regimului democratic și instaurarea regimului personal. Emblematic în acest sens ni se pare comportamentul politic al celor enumerați mai sus, atitudinea lor în raport cu partidele politice, pe care le *defectează* și le slăbesc sub raportul coeziunii ideologice și organizatorice. Astfel, Partidul Poporului nu va mai trece pragul electoral nici în 1933 și nici în 1937; Partidul Național Liberal nu va reuși să obțină 40% și să continue guvernarea în decembrie 1937, iar Partidul Național Țărănesc, afectat de grave disensiuni interne, nu a reușit să se opună cu succes planurilor autoritare ale regelui, cu toate formulele și alianțele preconizate de Iuliu Maniu.

Apariția noii formațiuni, Partidul Național-Creștin, ca rezultat al fuziunii dintre Liga Apărării Național-Creștine (L. A. N. C.) și gruparea politică condusă de Goga, a declanșat o serie de păreri diferite, atât în rândul contemporanilor, cât și a istoricilor. Astfel, unii specialiști cred că noua grupare a avut ca obiectiv principal izolarea Gărzii de Fier, prin minarea discursului radical cu *plomba* național-creștină și reliefaarea unei alte opțiuni electoratului, alta decât Mișcarea Legionară, ce se dovedise incontrollabilă și instabilă în raport cu Palatul. Pe de altă parte, o reconfigurare a blocului naționalist venea în sprijinul ideilor regelui și prefața instaurarea dictaturii personale a lui Carol al II-lea⁶⁷. Fuziunea Goga-Cuza la inspirația regelui induce și o altă motivație ce ține de antipatia reciprocă dintre Iuliu Maniu și O. Goga, dar și de eșecul parțial înregistrat de cercurile politice

⁶⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, vol. II/2, p. 558. Vezi și Gabriel Asandului, A. C. Cuza. *Politică și cultură*, Iași, Editura Fides, 2007, p. 210.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 254.

palatine în problema defectiunii vaidiste. Formarea Frontului Românesc nu a adus rezultatele scontate și în replică regele și camarila a programat altă combinație politică, utilă izolării oamenilor politici anticarliști și în special a lui Maniu⁶⁸.

Evenimentele importante ale anului 1937, criza de succesiune, campania electorală și alegerile generale grăbesc organizarea noului partid. Potrivit „Bunei Vestiri”, gazetă pro-legionară a fraților Manoilescu și considerată de opinia publică drept oficios al Mișcării, procesul de organizare s-a încheiat abia în primăvara anului 1937⁶⁹. Momentul este marcat printr-o declarație optimistă a lui A. C. Cuza, care și-a exprimat convingerea că viitoarele alegeri generale vor însemna pentru P. N. C. „un succes formidabil cu consecințe de neînălțurat pentru izbânda ideii naționale”⁷⁰.

Situația politică din toamna anului 1937 era bine monitorizată de către mediile politice național-creștine și evident de către presa de partid. Într-un articol din oficiosul național-creștin „Țara noastră”, se aprecia că o „prelungire a guvernării de astăzi ar fi o provocare, un regim național-țărănesc, o tentativă de asasinat al sufletului național”⁷¹, iar rezolvarea crizei de guvern era întrevăzută prin impunerea unui „naționalism-militant” promovat, desigur de P. N. Ț., opus „internaționalismului agresiv”, susținut, în opinia ziarului respectiv de P. N. Ț.⁷².

Posibilitatea constituirii unui guvern național-țărănesc a declanșat o reacție extrem de dură din partea Mișcării Legionare. Încă din august 1937, ziarul oficial al Legiunii, „Buna Vestire”, a dezlănțuit o fulminantă campanie împotriva unui virtual cabinet I. Mihalache. Astfel, pe prima pagină a ziarelor legionare tronau titluri incitante ca: „Hanibal ante portas”⁷³, „Opriți guvernul Kerenski”⁷⁴, „Guvern național-țărănesc = Front popular = bolșevism”⁷⁵, „Național-țărăniștii execută ordinele Kominternului”⁷⁶, „Patrulele bolșevismului”⁷⁷. Articolele menționate acuzau de complicitate cu comuniștii pe unii lideri marcant ai P. N. Ț. ca: Nicolae Lupu, Virgil Madgearu, I. Mihalache, gen. Rujinski, Armand Călinescu. În atmosfera încordată creată, organul de presă al partidului „Totul pentru Țară” – expresia politică a Legiunii – desemna eventualul guvern național-țărănesc, drept factor de instabilitate și detonator al dezordinii sociale „Nimeni, credem, în liniștea aceasta de toamnă, nu are interesul să se plimbe cu fitilul pe lângă magazia de muniție”⁷⁸.

Formula unui guvern național-țărănesc nu era combătută doar de formațiunile de orientare naționalistă⁷⁹, ci și de șefii partidelor mai mici, – Grigore Iunian, Grigore Filipescu, Alexandru Averescu, Gheorghe Brătianu, care s-au declarat pentru constituirea unui guvern

⁶⁸ Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 306.

⁶⁹ „Buna Vestire”, I, nr. 15 din 10 martie 1937, p. 3.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ „Țara Noastră”, XVI, nr. 1415, din 19 septembrie 1937.

⁷² *Ibidem*, nr. 1495, din 5 noiembrie 1937.

⁷³ „Buna Vestire”, I, nr. 212, din 10 noiembrie 1937.

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 213, din 11 noiembrie 1937.

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 214, din 12 noiembrie 1937.

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 215, din 13 noiembrie 1937.

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 216, din 14 noiembrie 1937.

⁷⁸ *Ibidem*, nr. 217, din 15 noiembrie 1937.

⁷⁹ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *op. cit.*, p. 242.

de coaliție sau concentrare politică, independent față de ideologia de partid și care să includă personalități de prim rang ale scenei politice românești. Pe aceeași linie a întăririi autorității de stat, Constantin Argetoianu, liderul unui minuscul partid agrar, s-a declarat pentru instaurarea fără întârziere, a dictaturii regale, iar N. Iorga, președintele Partidului Național Democrat, s-a pronunțat pentru menținerea guvernului Tătărescu⁸⁰.

La 12 noiembrie 1937, după o scurtă audiență la Palat, Ion Mihalache este însărcinat cu formarea unui nou guvern, punându-i-se drept condiție desemnarea lui Alexandru Vaida-Voevod – consacrat *homo regis* – în fruntea Ministerului de Interne. Conducerea național-țăranistă nu a fost surprinsă de condiția impusă de suveran, deoarece necesitatea cooptării lui Vaida în vederea formării guvernului național-țăranesc, transpare în mediile politice românești încă din ianuarie 1937⁸¹. Armand Călinescu, în memoriile sale, descrie o întrevedere avută cu V.V. Tilea, om politic din anturajul lui Vaida-Voevod și șef al organizațiilor ardelenale ale „Frontului Românesc”. Cei doi oameni politici cad de acord asupra reîntregirii, din perspectiva venirii la putere a P. N. Ț.⁸². Pe lângă condiția integrării lui Vaida în guvern, Ion Mihalache trebuia să respecte și recomandările regelui cu privire la îndepărtarea din viitorul guvern a lui Maniu, Lupu și Madgearu. Astfel de sugestii au fost făcute de monarh lui Armand Călinescu, exponent al „centriștilor”, grupare care, după părerea regelui, urma să joace rolul preponderent atât în P. N. Ț. cât și în viitorul guvern⁸³.

Condiția regelui ce viza indubitabil reducerea influenței lui Maniu în partid a preocupat îndeaproape pe liderii național-țăranști. Maniu, retras în străinătate după Congresul general al partidului din 4 aprilie 1937 a fost vizitat de V. Madgearu și N. Titulescu, cu misiunea de a-l convinge că formula Mihalache este aproape sigură și că o acțiune anticarlistă ar compromite, poate definitiv, instalarea unui guvern P.N.Ț.⁸⁴. Omul politic ardelean a promis neangajarea sa în nici un fel de acțiune antimonarhistă. Întrebat de nepotul său Aurel Leucuția, care asistasă la discuții, cum se va finaliza criza de guvern, Maniu dă dovadă de o reală viziune politică replicând că „lui Gh. Tătărescu îi va urma tot Gh. Tătărescu”⁸⁵.

O radiografie fidelă a situației create în perioada crizei de succesiune ne oferă N. Iorga în *Memoriile* sale. În cadrul unei întrevederi cu suveranul, istoricul trece în revistă principalele forțe angrenate în lupta pentru putere. N. Iorga insistă asupra inoportunității unui guvern național-țăranesc, din cauza convulsiilor interne ce se înregistrează în partid. Savantul condamnă neloialitatea monarhică a lui Maniu⁸⁶, cât și legăturile compromițătoare ale lui N. Lupu cu comuniștii⁸⁷. De asemenea, marele istoric consemnează, în fața regelui, „bătrânețea” lui A. C. Cuza, incapacitatea lui Al. Averescu în a stăpâni situația și

⁸⁰ Ioan Scurtu, *Viața politică din România (1918-1944)*, p.188.

⁸¹ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 328.

⁸² *Ibidem*, p. 333.

⁸³ *Ibidem*, p. 349.

⁸⁴ Zaharia Boilă, Zaharia Boilă, *Amintiri și considerațiuni asupra mișcării legionare*, ediție îngrijită de Marta Petreu și Ana Cornea, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 2002, p. 58-59.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. VI-VII, p. 429.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 431.

nseriozitatea lui Vaida⁸⁸. Octavian Goga era considerat un agitat, iar „popularitatea” național-creștinilor, determinată de lozinca „Jos Jidanii!”, nu putea să constituie o platformă politică serioasă, iar la guvernare s-ar fi dovedit total inoperantă⁸⁹.

La un moment dat, N. Iorga recomanda regelui un guvern fără caracter de partid, după formula sugerată de Grigore Iunian, liderul Partidului Radical Țărănesc, soluție care ar fi găsit „aprobarea întregii opinii publice”⁹⁰. După o discuție cu ministrul liberal Ion Inculeț, la 1 noiembrie 1937, Nicolae Iorga trimite regelui o scrisoare, în care aprecia formarea unui nou guvern în următorii termeni: „Îi spun că țărăniștii sunt imposibili supt raportul ordinii, național-creștinii supt al politicii externe, iar o coaliție sub raportul solidarității. Deci continuarea liberalilor până la capătul legislaturii, sau, dacă e vorba de o dizolvare a Parlamentului, un guvern de alegere al lor, cu reprezentantul Regelui la Interne, Justiție, Război”⁹¹. Se pare că sugestiile lui Iorga se îmbinau perfect cu planurile autoritare ale regelui. Înainte de a pleca la Paris – 12 noiembrie – în ziua de 10 noiembrie 1937, reputatul istoric are o lungă convorbire cu Carol al II-lea, după o analiză serioasă a principalilor factori de putere interesați în rezolvarea crizei de guvern, Nicolae Iorga recomandă regelui tot o echipă ministerială liberală, deoarece, doar un cabinet liberal era capabil să-și asume responsabilitatea guvernării țării⁹².

Soluționarea crizei prin prelungirea mandatului acordat lui Tătărescu, era anticipată atât de gazetele de stânga, cât și de cele de dreapta⁹³. La 13 noiembrie „Adevărul” acredita șanse egale lui I. Mihalache și Gh. Tătărescu⁹⁴, pentru ca în ziua următoare, după ce subliniază imposibilitatea înțelegerii între Mihalache și Vaida, să lanseze ca sigură continuitatea liberală la guvern⁹⁵.

Ziua de 14 noiembrie 1937 a fost o adevărată „journée des dupes” pentru P. N. Ț. În urma audienței la Palat, Ion Mihalache însărcinat cu formarea guvernului întocmise deja lista ministerială. Noaptea de 13–14 noiembrie, oamenii politici național-țărăniști au petrecut-o în consfătuiri⁹⁶. Astfel, grupul ardelean s-a reunit la M. Popovici, iar „centriștii” la N. Costăchescu. Duminică 14 noiembrie 1937, de dimineață, Virgil Madgearu a lucrat la listele electorale ale P.N.Ț., iar ocupanții portofoliilor ministeriale erau „consemnați” la domiciliu⁹⁷. După-amiază, Ion Mihalache a mers la rege, cu lista ministerială, „în buzunar”. Mihalache n-a ținut cont de recomandarea suveranului cu privire la includerea lui Vaida-Voevod în guvern. Posibil ca liderul P. N. Ț. să fi forțat mâna lui Carol, știut fiind faptul că, în cazul unui eșec al formulei guvernamentale național-țărăniște, Ion Mihalache demisiona din funcția de președinte al partidului, lăsând locul lui Iuliu Maniu, fervent adversar al regelui și al camarilei. Vaida-Voevod, desemnat de rege drept condiție *sine qua non* a

⁸⁸ *Ibidem*, p. 430.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 431.

⁹¹ *Ibidem*, p. 428.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ „Buna Vestire”, I, nr. 212, din 10 noiembrie 1937; „Dimineața”, XXXIII, nr. 11104, din 12 noiembrie 1937.

⁹⁴ „Adevărul”, 51, nr. 16502, din 13 noiembrie 1937.

⁹⁵ *Ibidem*, nr. 16503, din 14 noiembrie 1937.

⁹⁶ „Buna Vestire”, I, nr. 216, din 14 noiembrie 1937.

⁹⁷ *Idem*.

formării cabinetului P.N.Ț., a fost ignorat de Ion Mihalache, crezând că regele putea fi șantajat cu posibilitatea preluării șefiei P. N. Ț. de către adversarul numărul unu al camarilei. Credința intimă a lui I. Mihalache era că revenirea în forță a lui Iuliu Maniu în fruntea țărăniștilor ar fi radicalizat partidul împotriva regelui, punând în pericol realizarea planurilor autoritare ale lui Carol al II-lea, proiect corect anticipat de mediile politice românești. El miza, astfel, pe faptul că regele ar prefera un guvern țărănist condus de I. Mihalache, decât un P. N. Ț în opoziție condus de intransigentul și intratabilul Maniu. Desfășurările din noiembrie-decembrie 1937 au contrazis logica lui Mihalache, regele *jucând tare* cartea guvernului de *uniune națională* condus de Tătărescu. În opinia lui N. Iorga, eșecul lui Mihalache se datora faptului că șeful P. N. Ț. „a făcut greșea să-și întrebe partidul, în loc de a merge la Vaida”⁹⁸ pentru a se înțelege asupra listei guvernamentale⁹⁹.

Intransigența lui I. Mihalache l-a costat depunerea mandatului oferit de rege la 12 noiembrie și, în consecință, năruirea tuturor speranțelor de a accede la putere a național-țărăniștilor. La cinci minute după plecarea lui Mihalache, Gh. Tătărescu este primit în audiență la rege. Carol al II-lea a acordat mandatul formării noului guvern tot lui Tătărescu, punând astfel capăt crizei de guvern¹⁰⁰. Acest deznodământ a declanșat o întreagă serie de aprecieri și verdicte în presa interbelică. „Viitorul”, principalul organ de presă al P. N. L., a concluzionat că astfel se încheie „capitolul de patru ani de muncă rodnică, de mari forțări constructive”, iar prin noua însărcinare primită de Gh. Tătărescu se urmărește o nouă etapă de dezvoltare și consolidare a țării¹⁰¹.

În presa de dreapta reacțiile au fost diverse. „Buna Vestire” din 1 noiembrie pe prima pagină titra cu litere de-o șchioapă că „Guvernul Kerenski a fost oprit”, iar la zvonul preluării conducerii interimare a P. N. Ț. de către N. Costăchescu, articlerii legionari, îi urau „să transforme domnia sa, o hoardă internațional-oportunistă, într-un partid românesc”¹⁰². Ascensiunea iminentă la conducerea P. N. Ț. a lui Iuliu Maniu și eventualitatea unei alianțe anticarliste între Maniu și Codreanu, a determinat schimbarea opticii politice a legionarilor și diminuarea atacurilor contra național-țărăniștilor. Din acest motiv, credem noi, are loc o reorientare a atacurilor din presa legionară împotriva P. N. L. și a guvernului Tătărescu. Dacă în perspectiva preluării puterii, Mihalache devenise o adevărată țintă a jurnaliștilor legionari, după soluționarea crizei de succesiune în sensul reînnoirii mandatului lui Tătărescu, acesta devine subiectul principal al articolelor presei de dreapta¹⁰³. Această redirectionare către liberali, în general, și către Gh. Tătărescu, în special, a atacurilor din „Buna Vestire”, pusă în ecuație cu replierea de stil și chiar edulcorarea termenilor aplicați liderilor țărăniști, face parte din noua strategie politică impusă de Codreanu, în vederea semnării acordului de neagresiune electorală cu Iuliu Maniu care, după toate prognozele emise de cercurile politice de notorietate, avea să revină în forță la șefia P. N. Ț. Astfel, personalitatea politică a lui Tătărescu era contestată, iar lui I. Mihalache îi sunt descoperite totuși anumite calități „în acest decor crepuscular, Guță a fost cel mai anemic în corul

⁹⁸ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. VI-VII, p. 436.

⁹⁹ Corneliu Ciucanu, *op. cit.*, p. 304-306.

¹⁰⁰ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 359.

¹⁰¹ „Viitorul”, XXIX, nr. 8958, din 16 noiembrie 1937.

¹⁰² „Buna Vestire”, I, nr. 217, din 16 noiembrie 1937.

¹⁰³ Corneliu Ciucanu, *op. cit.*, p. 304-305.

politicienilor. Până și Ion Mihalache a dat examenul de șefie – destul de reușit – tocmai acum, când de drept nu va mai fi șef. Mihalache – s-o recunoaștem – a știut să moară relativ frumos. Așa cum moare țăranul făcându-și cruce și trăindu-și în ultima clipă toate gândurile bune dintr-o viață. Mihalache n-a putut și n-a știut trăi, dar a știut să moară. E ceva.”¹⁰⁴.

Eșecul formulei Ion Mihalache permitea lui Iuliu Maniu preluarea președinției P.N.Ț., reactualizând, astfel, conflictul cu regele Carol al II-lea. În replică la decizia regală de a-l reinvesti ca premier pe Gh. Tătărescu, P. N. Ț. și-a schimbat tactica politică. Ion Mihalache a declarat pe 16 noiembrie 1937 că „partidul este gata să dea lupta pe terenul pe care au pus-o ultimele evenimente.”¹⁰⁵. Aluzia era evidentă și reprezenta noul raport politic creat între P. N. Ț. și Palat prin revenirea în fruntea partidului a „sfînxului de la Bădăcin”. Adresându-se gărzilor național-țăraniste, Ion Mihalache a declarat: „duceți-vă și spuneți fraților voștri că Țopârlanul de la Topoloveni nu a trădat cinstea și dreptatea țărănească, precum au trădat aceia ce poartă în vine sânge și moravuri levantine”¹⁰⁶.

Desemnarea primului-ministru în persoana lui Gh. Tătărescu s-a dovedit o complexă manevră regală, noul premier având misiunea de a constitui guvernul *pe o bază politică lărgită*. Cooptarea în guvern a mai multor partide și personalități politice crea imaginea unui guvern „de uniune”, a unui cabinet „peste partide”, însă formula politică urmărită de rege în frunte cu un devotat al său, „trebuia să constituie nucleul unui viabil bloc politic patronat de monarhie”¹⁰⁷. În planurile Palatului noul guvern Tătărescu avea rolul de a pregăti instaurarea regimului personal autoritar preconizat de regele Carol al II-lea¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Val Șoimaru, *De la Guță I tot la Guță I*, în *Ibidem*, nr. 220 din 19 noiembrie 1937.

¹⁰⁵ „Adevărul”, 51, nr. 16503, din 16 noiembrie 1937.

¹⁰⁶ *Ibidem*, nr. 16504, din 17 noiembrie 1937.

¹⁰⁷ Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 330 ; Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală*, p. 163.

¹⁰⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, ediția a III-a, București, Editura Forum, 1945, p. 7.

The cabinet changeover crisis of November 1937 and the position of the main political parties

Abstract

The events shadowing the end of 1937 – the cabinet crisis and its resolution, the electoral campaign and the general elections of 20 December 1937 – are circumscribed to general social-political evolution of the 30's. The relations of king Carol II with the political parties and the personalities, the complex situations inside the parties, the balance between the democratic and the authoritarian-totalitarian forces, all these are significantly relevant aspects for determining the causes and the premises of the crisis of the Romanian parliamentarianism, which became very visible towards the end of 1937 and the beginning of 1938. An objective analysis of the November-December 1937 moment requires a succinct review of the main political forces that were decisively involved, first in solving the cabinet crisis and then in the electoral campaign.